

quality & qualification

כישרון וכישורים

התרנגולת

הביצה

והחביתה

בממלכת התדמית

עמירן

שני חוקרי האמנות מסוף המאה התשע עשרה - קונארד פידלר והיינריך וולפלן - פתחו צוהר להבנת הקשר בין המציאות המוחית של היוצר והקונטקסט שבו הוא מתפקד. פידלר פיתח את המושג "תמונת ההסתכלות" המבחינה בין יסודות צורניים "טהורים" לבין יסודות "זרים" הנספחים אליהם באופן חופשי ואקראי; היינריך וולפלן דיבר על היחס ההדדי בין שני היסודות האלה כמנוף להיווצרות סגנון. שני התיאורטיקנים הושפעו רבות מהאדריכל/צייר/ ג'ורג'יו זרי שכתב ב-1550 את הספר "חיי הציירים, הפסלים והאדריכלים המצוינים ביותר". הספר שמתאר את שיטות היצירה שאומצו על ידי אמני הרנסאנס, מתמקד בין היתר בפרספקטיבה המדעית שמצליחה לטשטש את ההבדל בין טכנולוגיה וחוכמולוגיה

לעומת מקצועות טכניים, כמו תיקון מכונות כביסה, אינסטלציה או חשמלאות, שבהם ניתן להסתפק בלימוד של מספר שנים וניסיון של כמה התחשמויות, העשייה היצירתית דורשת קודם כל כישרון, שהרי אחרת אין לנו שום יתרון יחסי. השאלה היא - האם כדי לתכנן בניין צריך להיוולד אדריכל, או כדי לכתוב מאמר צריך להיוולד סופר? כיצד בכל זאת קורה שמרבית בני האדם מצליחים איכשהו לעצב את ביתם, כל סטודנט מצליח לכתוב (או להעתיק) עבודה סמינריונית, וכל עקר בית מצליח לכבס, לחנך את ילדיו ולבשל?

יתירה מכך, עובדה ידועה היא שיוצרים מוכשרים כמו פראנק לויד רייט, לה קורבוזיה או טדאו אנדו, הגיעו לאן שהגיעו גם בלי לסיים בית ספר לאדריכלות. מצד שני - התבוננות סביבנו מצביעה על כך שהכישרון פוסח באופן עקיף על מרבית האדריכלים, ואם תרצו - גם על מרבית המעצבים הציירים, הפסלים, הסופרים ועורכי הדין.

כדי להבין את השפעת ההתחלה על האמצע ובעיקר על הסוף, ניתן להביא דוגמאות מתחומים אחרים. למשל: אם התחלתם ויכוח במשפט "לא מעניין אותי מה אתה חושב", עדיף לדבר עם עצמך; אם פותחים במלחמה ללא סיבה טובה, אין מוטיבציה לנצח וסביר להניח שתפסיד; אם מתחילים את החיים באריתריאה, סביר להניח שתסיים אותם בתחנה המרכזית, או בבית המעצר של מחלקת ההגירה; ואם מתחילים סיפור במשפט "היה נסיך יפה תואר", הוא יסתיים כמעט בטוח במשפט "והם חיים באושר ועושר עד עצם היום הזה".

למרות שבהתחלה שכזאת יש משהו בטוח, אין מצב שהיא תגרום כיום למישהו לרצות לשמוע את הסוף. בעידן הגימיקים והצ'ופרים עדיף להשתמש במשהו מקורי וסוחף - שיגרום למי שכבר שם, לרוץ איתך

נקודת המוצא לתכנון בניין - כמו שיר, כמו ציור, כמו מאמר - מוכתבת על ידי גורמים רבים כמו: צרכים, מטרות, חוקים, כללים, זמן, מקום ועוד כל מיני מושגים משעממים. אף על פי כן, הדבר הראשון שעולה לנו במוח הוא איזושהי צורה, שבדרך כלל נשארת איתנו לאורך כל התהליך.

לנטייה האנושית הזאת - לדמיין צורה שמקבלת צורה לפני שהתוכן מקבל תוכן - אין לכאורה שום השפעה שלילית על היצירה, אלא אם כן, היא מאבדת פרופורציה, משתלטת על המצב, ומאלצת אותנו כיוצרים להשתעבד לה ולהתפשר על חשבון מרכיבים אחרים, בדרך כלל לא פחות חשובים.

היכולת להימנע מהשתלטות הטפל על העיקר היא בדיוק מה שמבדיל מקצוע מחובבן. בעוד שמקצוען הוא מי שמצליח להשיג תוצאות טובות במינימום של זמן - פשוט משום שזמן נמדד בכסף - לחובבן יש פטור מכך, והפריבילגיה לקחת את הזמן בסטלבט היא בעצם העניין.

אני מזכיר, שכאשר התבקשתי להגיש הצעת מחיר לתכנון הבית הראשון בחיי המקצועיים, הגעתי לסכומים אסטרנומיים ולאחר התחבטויות רבות. היום אני יכול לבצע את מה שגזל ממני אז כשישה חודשי עבודה אינטנסיביים, ביומיים, ובאיכות טובה לאין שיעור.

כדי לרדת באופן רציני יותר לנבכי המקצוענות, אני מציע להבדיל בי שתי נגזרות של השורש כ.ש.ר - ואני לא מתכוון לעירוב בין חלב לבשר - אלא להבדל העקרוני בין "כישרון" ו"כישורים". עם כישרון, כמובן צריך להיוולד, בעוד שכישורים ניתן לרכוש תוך כדי לימוד והתנסות. כששניהם חיים ביחד הם מבטיחים מקצוענות... בנפרד הם מהווים בעיה.

כדי שחביתה תהיה טעימה יותר, עדיף לבחור "ביצת חופש" - כזאת שהצהוב שלה כתום; להוסיף לה קצת מלח תוך כדי ערבוב, לטגן אותה בשמן זית או בחמאה במקום בשמן שטיגנו בו שלשום צ'יפס, להפוך אותה בזמן, ולתת לה טיגון קל נוסף כדי שתיטפח.

ואם אנחנו מתעקשים לקרוא לחביתה "אומלט" - מטגנים קצת בצל, קוצצים פטרוזיליה או כוסברה, מוסיפים יותר מלח גם בשביל הירק, מכסים את המחבת לאחר ההיפוך כדי שלא תישאר בפנים רטיבות, ומגישים.

ההבדל בין הפעולות הקבועות שבלעדיהן לא ניתן להשלים את התהליך, לבין הפעולות המשתנות שמוסיפות לו את טעמו הייחודי, מבטא בדיוק את ההבדל המהותי בין כישורים לכישרון.

כלומר - כאשר אנחנו מרחיבים את מעגל הפעולות הקבועות ומוסיפים לה (בהדרגה, כדי שהאגו לא יתפח) גם פעולות משתנות, אנחנו מבצעים למעשה פעולת המרה של כישרון (או היעדר כישרון) בכישורים.

וכן, יש כמובן הבדל מהותי בין עוגה שנאפית בבית לבין עוגות שיצאו מפס הייצור. בעוד שהראשונה דומה למבנה שמתוכנן במיוחד בהתאמה לצרכים, השנייה דומה יותר למבנה מתועש.

לאור העמום של תהליך תיעוש העיצוב באמצעות תוכנות מחשב חכמות, אנחנו עדים לסוף עידן הכישרון, ותחיית עידן הכישורים, שכנראה יחיו "באושר ובעושר" עוד שנים רבות; אלא אם כן, מישוהו עם כישרון יצליח לשנות את המציאות.

אירורים בהמשך

Formal configuration - a starting point predominating the whole process of design
Left: Rotunda - residential building, Birmingham
Glenn Howells Architects
Right: The well-lit passageway between the galleries - suitable for temporary exhibitions.
Nieto Sobejano Arquitectos

עם לא מעט כישרון) הופכים בן יום לארכי-סטארים מבוקשים רק על סמך פרסום קל של הדמיות מחשב שבוצעו על ידי גרפיקאי מיומן, והן מצליחות לתעתע בנו כאילו מדובר באיזושהי "המצאת המאה", גם כשאין מאחוריהן שום רעיון של ממש. כל זאת, כמובן כאשר בעלי הכישורים ה"בנאליים" נשארים מחוץ לתמונה ומגרדים את יומם ברדיפה סיופית אחרי מעט פרנסה.

טיטושוש ההבדל בין כישרון לכישורים (או להיפך) מתרחש כיום הלכה למעשה על כל צג מחשב, כאשר תוכנות חכמות מציעות למשתמש רעיונות ואפקטים שהוא לא יכול לחלום עליהם בעצמו, גם לא כשיש לו כישרון. במצב כזה - המחשב מתמוגג, התוכן מתפוגג - ולך תדע מיהו בעל הכישרון שהמציא, ומיהו בעל הכישורים שהעתיק.

מה בעצם קורה פה? הנה הסבר "מדעי". כל מי שמבשל יודע שבעוד שבישול סובל ואפילו מעדיף אילתורים - אפייה מאולתרת עלולה להסתיים במקרה הטוב במשהו בטעם לחם, או במקרה הפחות טוב במשהו שמזכיר פיתה או בונזו.

אני מתכוון לכך שתהליך אפייה של עוגה אינו שונה בהרבה מתכנון בניין. בשני המקרים מדובר בסדר כמעט קבוע של פעולות, שמביאים אותך מנקודה A לנקודה B. למשל - אם לוקחים ביצה, שוברים את קליפתה, טורפים את תוכנה, מטגנים את הבלילה - מקבלים חביתה. זה בדיוק.

השאלה היא, אם לא היינו רוצים שהחביתה תהיה גם טעימה, לא שמנה מדי ונאת מראה.

לאורך כל הדרך, וגם קצת אחרי. הבעיה היא שהחיפוש אחר משהו מקורי ומפתיע גוזל חלק ניכר מאיתנו אל מחוזות ההעתקה, כלומר אל מכת הפלגיאטים.

גניבות היו קיימות כמובן גם קודם - באדריכלות כמו בספרות, במוזיקה, או בכתיבה. אבל היום, בעידן ה-copy and paste, כאשר הכל זמין, זורם וצורם - פשוט "מעתיקים", או בלשון קמוצה "מצטטים".

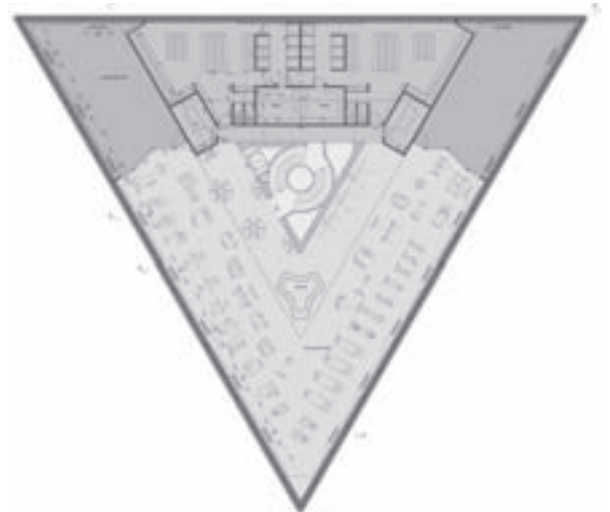
הדוגמה הגרועה ביותר שאני יכול לחשוב עליה היא האדריכלות הפוסט-מודרנית שעודדה "ציטוט היסטוריוגרפי" מתוך כוונה לאזכר את תכני העבר, אבל שכחה עם מי יש לה עסק. הרעיון ששיחרר למעשה את כל תחומי היצירה מהכבלים העייפים של המודרניזם הקפדני עד שיעמום, פורש באופן שגוי, בעיקר על ידי כאלה שלא נולדו עם כישרון.

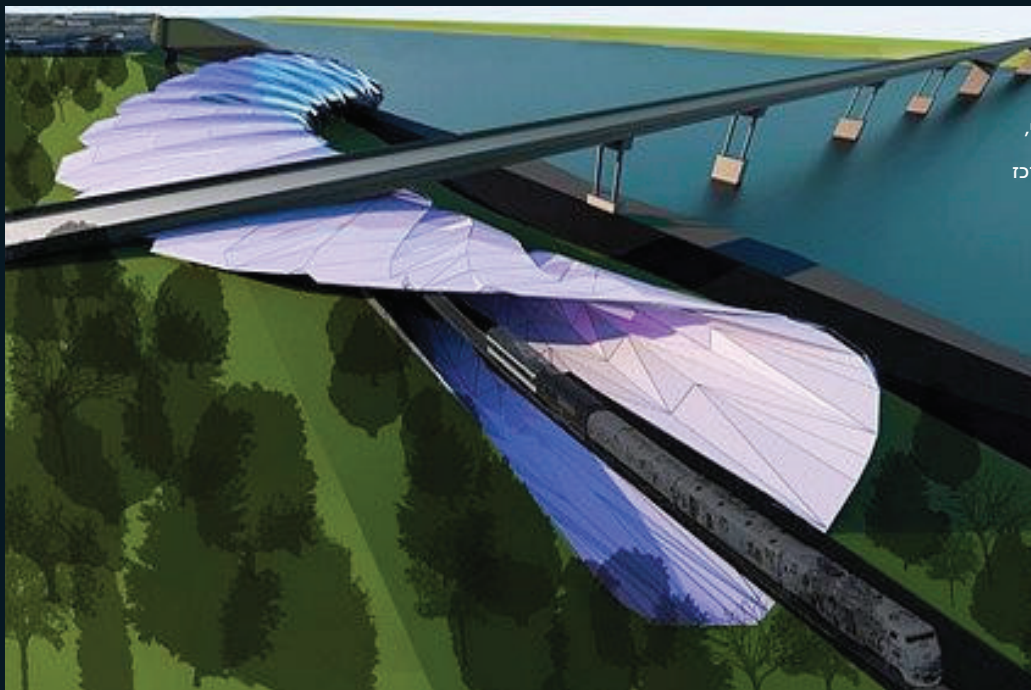
בקולנוע ובספרות זה התבטא בעירוב זמנים מעצבן (אך נסבל), וירידה לפרטים "מעוררי מחשבה". אבל באדריכלות שאיתה צריך לחיות יום יום, הקטסטרופה ממש חגגה. התסמין הנפוץ עד פתטיות התבטא בשיבוץ סתמי של מרכיבים חזותיים חסרי תוכן - גמלונים שאינם נושאים שום גג, קשתות מדומות ועמודים "חארטה" שאינם נושאים שום תקרה - וכל זאת כאילו אנחנו (היהודים) אמורים לזכור לטובה את חורבן בית המקדש, את דיכוי מרד בר-כוכבא, ולהבדיל - את צליבת "הבן, האב ורוח הקודש".

וכאילו לא די בכך, עידן האינטרנט שפרץ את כל גבולות היצירה, יוצר כיום מצב שבו יוצרים חסרי כישרורים (אבל

קונפיגורציה צורנית - נקודת פתיחה שמשפיעה

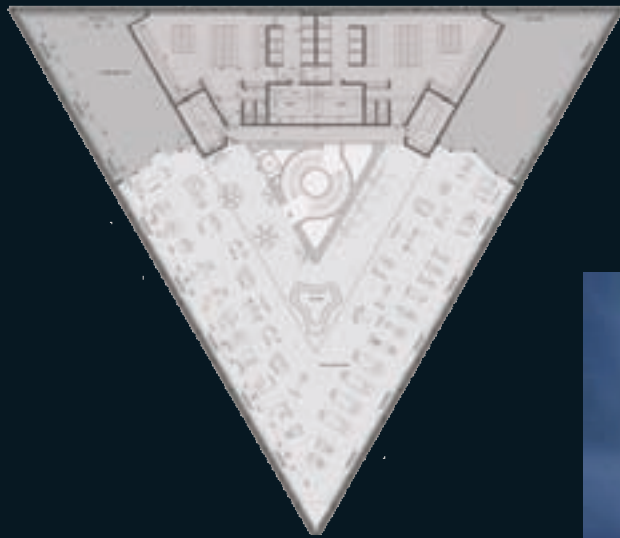
על כל תהליך התכנון
מימין: תוכנית משולשת - מטעדה שהפכה לחדר כושר (ראה גם תמונה בדף הבא משמאל).
משמאל: תוכנית של מגדל מגורים עגול המכיל דירות סטודיו בהודו.

דוגמאות לעיצוב צורני מוגזם
למעלה: הצעה לתחרות "גשר איולה" בשנחאי, אקונצ'י סטודיו בשיתוף גיא נורדנסון ושות'.
למטה: בניין "רם" בשנחאי - הצעה למלון ומרכז כנסים שהיה אמור להבנות באקספו שנחאי. תוכנן על ידי המשרד הדני Plot שהתפצל אח"כ ל-JDS ו-BIG.
בעמוד השמאלי, למעלה: "בית המטבע" באבו-דאבי - בניין משרדים שנבנה על ידי **Mashkalji Architects**
בעמוד השמאלי, למטה: מסעדה שהוסבה לספא על ידי **40F7 Architects**

Exaggerated formal design

Above: "The Huge Coin" - an office building in Abu Dhabi
Mashkalji Architects.

Bottom: "Wellness Sky" - conversion of a restaurant to SPA,
40F7 Architects

Right page, top: Aiola Island bridge - competition entry
 by Acconci Studio + Guy Nordenson and Associates.

Right page, bottom: The REN building - a proposed hotel and
 conference center for Expo 2010, Shanghai.

Plot Architects (later split to BIG and JDS)

Formalist interpretations of green architecture

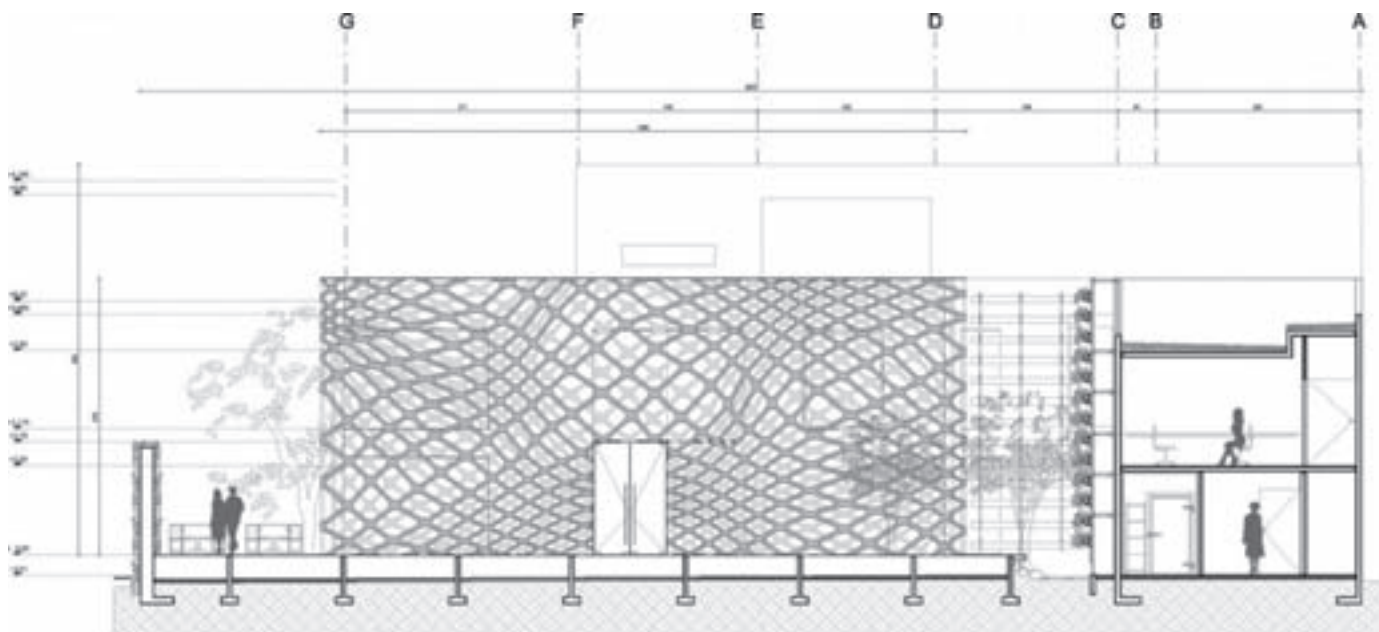
Top: The "Wood House" Nieuw Leyden, Holland, 24H Architecture

Bottom: Nautilus House, Mexico City, Javier Senosiain Architects

Right page: "Green housing" Sentosa, Singapore, Guz Architects

אינטרפרטציות צורניות ל"אדריכלות ירוקה"
למעלה: "בית העץ", ניו ליידן, הולנד,
24H architecture
למטה: בית נאוטילוס, מין מקסיקו,
Senosiain Architects
בעמוד הימני: "דיור ירוק" באי סנטוסה, סינגפור,
Guz Architects

המסעדה היפנית Tori-Tori במקסיקו סיטי, מהווה דוגמה מאלפת לשימוש בצורניות בולטת התורמת לתוכן, מבלי להשתלט עליו, תוך מתן ביטוי עצמאי למרכיבים עיצוביים אחרים.
Rojkind Architects
Rojkind Architects

Tori-Tori Japanese restaurant, Mexico City
by Rojkind Architects & Esrawe Studio - a fine
example of a form enhancing the content without
predominating it, allowing function to have
its own say.

Photos: Paul Rivera

מסעדת Tori-Tori ניו-מקסיקו
 ביטוי עצמאי למרכיבים עיצוביים שונים בקומה העליונה.
 Rojkind Architects

Tori-Tori Japanese restaurant, Mexico City
The upper floor with its own independent design language.

Rojkind Architects & Esrawe Studio

Two important art researchers from the end of the nineteenth century - Konrad Fiedler and Heinrich Wölfflin - clear up the relationship between the cerebral reality of the artist and his cultural context. Coining the notion "Art of Observation" Fiedler differentiates between "pure forms" and "foreign" elements which randomly stick to it. Wölfflin believed that the relationship between the two are responsible for the formation of a style. Both of these important researchers were deeply influenced by the architect/artist/historian Giorgio Vasari who, in 1550, discussed the techniques used by Renaissance artists, particularly the scientific perspective - a drawing tool which since then has managed to blur the line between talent and skill.

Evidently, most people somehow manage to decorate their homes, students manage to write (or copy) papers, every house-person can figure out the washing, educate his kids and cook. And no less confusing - it is a well known fact is that archi-stars like Frank Lloyd Wright, Le Corbusier and Tadao Ando achieved their fame without even finishing design school.

On the other hand... looking around us, we can easily say that talent has passed over most of the architects, designers, painters, sculptors, writers and if you wish - the teachers, musicians and attorneys.

So back to beginnings; in order to understand the influence of the beginning on the middle and most importantly, the end, we can take a look in other directions. For instance: if you begin an argument with the statement "I don't care what you think", you'd be better off talking to yourself; if you begin a war without adequate motivation, there is no chance you'll win; if your life begins in Eritrea, there's a good chance you'll end up at the deportation camp. By the same token, if you begin a story with the sentence "Once upon a time there was a handsome prince", it will almost certainly end with "...and they lived happily ever after."

However, with such an old fashioned opening, there is not much chance that today many will stay to hear your story to its end, and you'll need to come up with something more original and appealing.

The problem is that in the absence of talent, the search for something original can lead some of us to plagiarism. It's not that plagiarism has not been around before - in architecture as well as in literature and music - but today, in the 'copy-paste' era, when everything is terribly available, "quoting" has become epidemic.

The worst example I can think of is Post Modern architecture, which in the name of

"historicism", encouraged the recall of the past, but lost sight of the result. Though the idea released all forms of art from the tiring, pedantic, boring bondage of modernism, it was widely misused in architecture, particularly by those not born with talent.

Most pathetic were the spread-all-over "quotations" of irrelevant details, such as gables carrying no roof, and fake arches or poles supporting no ceiling. In short, everything that has nothing to do with function.

And as if this boundary-less situation was not enough to create complete chaos, along comes the limitless internet, which allows people with absolutely no experience (but with a bit of talent) to become overnight archi-stars, leaving "ordinary" architects - no matter how experienced - out of the picture.

So, how can this be explained scientifically?

Anyone who cooks knows that it is not much different from erecting a building. In both cases we have to go through a process of repetitive steps which takes us from point A to point B. For instance, if we take an egg, break it, beat it and then fry it, we'll get an omelet. It always works, you can try it.

The question is, don't we prefer that the omelet also be tasty, not too thick and appealing?

In order to call it an "omelette", you may choose an organic egg - one with the truly yellow yolk, add salt while beating it, fry it in olive oil or butter rather than oil we used for French fries the day before, flip it on time, then wait for it to rise like a pancake.

The difference between the first set of steps and the latter one distinguishes between skill and talent. While the first is constant and crucial to accomplish the process, the other varies and is responsible for its unique flavor. In other words - when we expand the scope of the constant steps, systematically adding more variables, we actually replace talent (or lack of) with skill - and this is precisely what differentiates homemade food from manufactured food. In terms of architecture this is the difference between a made-to-measure building, and an industrialized product.

And in this (diminishing) light, the industrialized design, produced by intelligent computer software, may very well bring the final death of talent and the complete rise of the "skill" regime.

illustrations ahead

Perm Art Gallery, Perm, Russia
competition entry by Acconci Studio

